Del 28 de juny al 26 d'agost - 1997

Torroella de Montgrí
Costa Brava

XVII festival internacional de música

membre
de l'associació
europea
de festivals

El festival internacional de música de Torroella de Montgrí té la col·laboració i el patrocini de Fundació Caixa de Catalunya

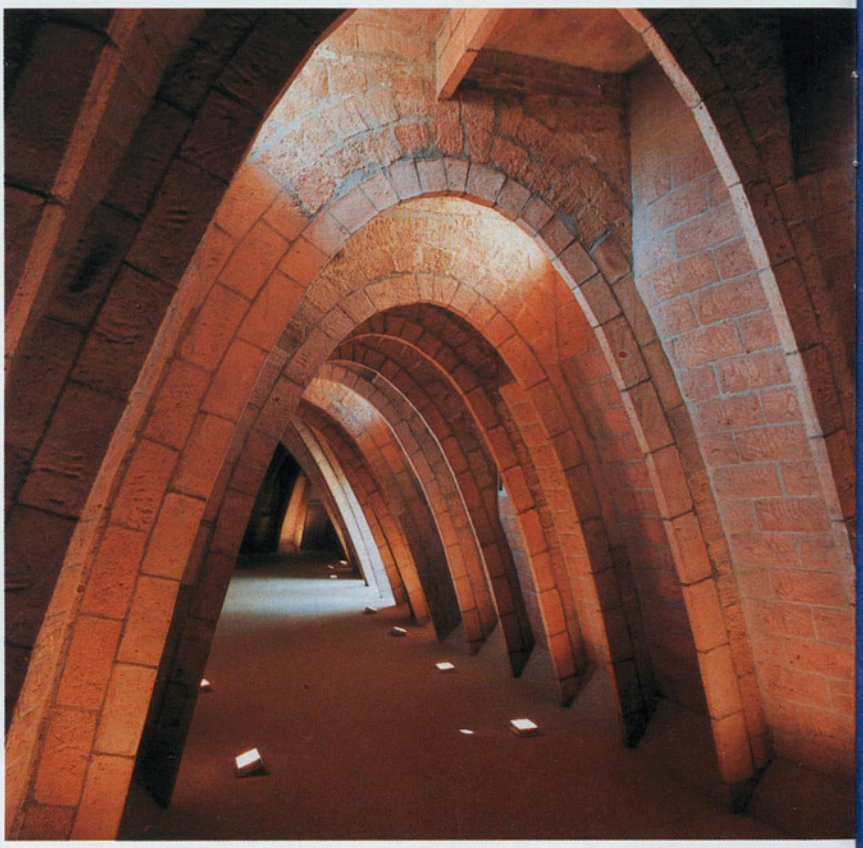

La Pedrera
Barcelona
Espai Gaudí

FUNDACIÓ CAIXA DE CATALUNYA

Fotografia: Pau Giralt-Miracle

18 Dijous, 21 d'agost
22.30 h/Plaça de la Vila

Ravi Shankar,
citar

Anouska Shankar,
citar

Bikram Ghosh,
tabla

Ravi Shankar,
citar

Anouska Shankar,
citar

Bikram Ghosh,
tabla

Sobre l'apreciació de la música clàssica índia

La música clàssica índia es basa, sobretot, en la melodia i el ritme. No depèn de l'harmonia, el contrapunt, els acords, la modulació ni dels altres elements bàsics de la música clàssica occidental.

El sistema de música índia conegut amb el nom de *Raga Sangeet* ens prové de quasi dos mil anys enrera. Trobem els seus orígens en els himnes vèdics dels temples hindús, la font fonamental de tota música índia. D'aquesta manera tant la música clàssica índia com l'occidental tenen unes arrels religioses. Per a nosaltres, la música pot ser una disciplina espiritual en el camí de la realització del nostre ésser, perquè seguim l'ensenyança tradicional que el so és Déu — *Nada Brahma*. Amb aquest procediment, la consciència individual es pot elevar a un reialme de sensibilitat, en el qual es pot experimentar joiosament la revelacío del significat real de l'univers — la seva essència immutable i eterna. Els nostres «ragas» són els vehicles mitjançant els quals podem percebre aquesta essència.

Les antigues escriptures vèdiques ens ensenyen que hi ha dos tipus de so. Un d'aquests és una vibració de l'èter, l'aire superior i més pur del reialme celestial. Aquest so es diu *Anahata Nad*, és a dir, el «so no tocat». El cerquen els grans ioguis il.luminats, i només ells el poden sentir. Algunes persones creuen que aquest so de l'univers és una vibració similar a la música de les esferes descrita pel grec Pitàgores en el segle VI abans de J.C. L'altre so — *Ahata Nad*, o «so tocat» — és la vibració de l'aire de l'atmosfera inferior, més prop de la terra: inclou tots els sons produïts per la natura o per l'home, musicals o no musicals.

La tradició de la música clàssica índia és una tradició oral. El *guru* ensenya directament la música al seu deixeble, sense fer servir el mètode de notació emprat a Occident. El cor de la música índia és el *raga* — la forma melòdica que constitueix la base de les improvisacions de l'intèrpret. Aquesta estructura bàsica queda establerta per la tradició, i està inspirada pels esperits creatius dels mestres.

És molt difícil explicar breument el que és un *raga*. Encara que la música índia és de caràcter modal, els *ragas* no s'han de confondre amb els modes que s'utilitzen en la música dels països de l'Orient Mitjà i de l'Extrem Orient; tampoc es poden entendre com escales, una melodia *per se*, una composició o una tonalitat. Un *raga* és una forma melòdica científica, precisa, subtil i estètica, que té el seu propi moviment ascendent i descendent, i que consisteix bé en una octava sencera de set notes, o bé en una sèrie de sis o cinc notes (o una combinació de qualssevol d'aquests grups), en una estructura ascendent i descendent anomenat l'*Arohana* i l'*Avarohana*. Un *raga* determinat es distingeix d'un altre per unes diferències subtils en l'ordre de les notes, l'omissió d'una nota dissonant, un èmfasi sobre una nota determinada, el *glissando* entre una nota i la següent, l'ús de microtons i altres subtilitats.

Hi ha un adagi en sànscrit — «*Ranjayati iti Ragah*» — que significa «El que

tenyeix la ment és un *raga*». Perquè un *raga* tenyeixi de veritat la ment de l'oient, cal que l'efecte es creï no solament per les notes i les ornamentacions, sinó també per la presentació de l'emoció o l'humor característic de cada *raga*. D'aquesta manera, mitjançant les riques melodies de la nostra música, totes les emocions humanes i tots els sentiments de l'home i de la natura es poden expressar i experimentar de manera musical.

Les arts dramàtiques a l'Índia — música, dansa, drama i poesia — es basen en el concepte de *Nava Rasa*, o els «nou sentiments». Traduït literalment, *Rasa* significa «suc» o «extracte», però en aquest context s'ha d'entendre com «emoció» o «sentiment». L'ordre acceptat d'aquests sentiments és el següent: *Shringâra*l (romàntic i eròtic); *Hâsya* (còmic); *Karunâ (patètic)*; *Raudra* (còlera); *Veera* (heroic); *Bhayânaka* (temorós); *Vibhatsa* (repugnància); *Adbhuta* (sorpresa); *Shânta* (pacífic).

Cada *raga* es domina per un d'aquests nou *rasas*, tot i que l'intèrpret pot incloure altres emocions d'una manera menys prominent. Com més s'ajusten a l'expressió d'una sola idea o emoció les notes d'un raga, més aclaparador és el seu efecte.

A més a més de les seves associacions a un humor concret, cada *raga* va unit amb una part específica del dia o a una estació de l'any. El cicle del dia i de la nit i el cicle de les estacions corresponen tots dos al cicle de la vida mateixa. Cada part del dia — com ara les hores abans de l'alba, migdia, les últimes hores de la tarda o les primeres del vespre — està associada a un sentiment concret. L'explicació del temps associat amb cada *raga* es troba en les característiques de les notes que el formen, o en anècdotes històriques sobre el *raga*.

Encara que els *ragas* es basen en 72 *melas*, o escales «matrius», els estudiosos de la música índia han calculat que amb totes les seves permutacions i combinacions, existeixen més de 6.000 *ragas*! Però un *raga* no és només l'estructura ascendent i descendent. Ha de tenir el seu *chalan*, o combinacions de notes característiques del raga; la seva nota principal (*vadi*); la nota de segona importància (*samavadi*): i la seva característica principal anomenada *jan* (vida) o *mukhda* (cara), unes quantes notes agrupades que permeten que el *raga* s'identifiqui immediatament.

Estèticament, un *raga* és la projecció de l'esperit interior de l'artista; una manifestació dels seus sentiments i sensibilitats més profunds, tot això expressat mitjançant tons i melodies. L'intèrpret ha de donar vida a cada *raga* a mesura que el desenvolupa i l'expandeix. Fins el 90% de la música índia pot ser improvisada, i ja que tantes coses depenen de la comprensió de l'esperit i dels matisos de l'art, la relació entre l'artista i el seu mestre constitueix la clau d'aquesta tradició antiga. Des del principi, l'estudiant necessita moltes atencions individualitzades perquè pugui arribar al moment de la mestria artística. L'ambient únic que emana d'un *raga* (es podria dir «l'ànima» del *raga*) és la seva qualitat espiritual i la seva manera d'expressió. Ni una cosa ni l'altra es poden aprendre en un llibre.

L'artista només rep l'autorització per donar *prana* (l'alè de la vida) a un

raga, quan ja han passat molts anys de *sadhana* intensiu (la disciplina i pràctica dedicada sota la direcció del *guru*. El *prana* s'aconsegueix emprant els secrets apresos del mestre, com ara l'ús dels *shrutis* (microtons que no corresponen als 12 semitons d'una octava: la música índia fa servir uns intervals més petits que la música occidental — 22 notes a l'octava); *gamakas* (varietats especials de *glissando* entre una nota i la següent), i *andolan* (una oscil.lació, però que no constitueix un *vibrato*). Amb aquestes tècniques cada nota té la seva pròpia vida palpitant i el *raga* esdevé vibrant i incandescent.

Ara explicarem els *talas* (cicles rítmics) d'un *raga*. La música índia és única per la seva complexitat i sofisticació rítmica. Hi ha tota una gamma de *talas*, des de 3 temps per cicle fins a 108. Els *talas* més populars són els que tenen 5,6,7,8,10,12,14 i 16 temps per cicle. Existeixen també altres cicles, com ara 9, 11, 13, 15, 17, 19 temps, que es toquen només per músics excepcionals o en ocasions especials.

La divisió dins d'un *tala* i l'accent sobre la primera nota (*sum*) són els elements rítmics més importants. Hi ha *talas* amb el mateix nombre de temps, però que es distingeixen perquè la divisió i l'accentuació són diferents. Per exemple, el *tala* anomenat *Dhamar* té 14 temps, dividits 5+5+4; un altre *tala* — *Ada Chautal* — té el mateix nombre de temps, però dividits 2+4+4+4; un tercer *tala* es divideix 3+4+3+4.

En la música vocal, el tambor començarà l'acompanyament de la cançó amb un ritme ràpid, moderat o lent, en un *tala* escollit pel cantant. Farà el mateix quan acompanya un instrumentista en la secció *gat* d'una composició. Com els *ragas*, els *talas* tenen també les seves característiques. Alguns dels *talas* tradicionals més antics, tals com *Chautal* (12 temps) i *Dhamar* (14 temps) es toquen en un tambor de dues cares anomenat *pakhawaj*. Aquest acompanyament es fa servir en l'antic estil tradicional de cant *Dhrupad-Dhamar*, i en interpretacions instrumentals amb *veena*, *rabab*, *surbahar*, etc. Avui en dia, la major part de la música vocal i instrumental es basa en l'estil contemporani *Khayl*, acompanyat amb el *tabla*, un tambor de dues peces.

A causa del caràcter improvisador de la música clàssica índia, l'artista ha de tenir en compte les característiques del lloc on es celebra el concert, la durada de la seva actuació, el seu humor i l'estat d'ànim que nota en el seu públic abans de començar a tocar. Ja que els orígens de la música índia són religiosos, la seva interpretació és espiritual.

Un recital tradicional comença amb la secció *alap* — l'exploració majestuosa i serena del *raga* que s'ha seleccionat. Després d'aquest començament lent, introspectiu, profund i de vegades trist, el músic continua amb el *jor*. En aquesta part es desenvolupen motius rítmics. S'elaboren unes variacions innombrables sobre el tema bàsic del *raga*. Ni l'*alap* ni el *jor* tenen acompanyament de tambor.

L'*alap* i el *jor* es desenvolupen fins que comenci el *gat*, la composició fixa del *raga*. Aquí entren els tambors amb la meravellosa estructura rítmica del *gat* i el seu cicle temporal, el *tala*. Aquesta secció es basa en la forma *Khyal*. A partir d'ara, el *gat* (que dura entre

4 i 16 compassos de composició fixa) es converteix en el vehicle al qual tornarà el músic després de la seva improvisació. L'artista disposa d'una llibertat total per improvisar, a condició que no deixi el format del *raga* i el *tala*. Aquesta llibertat, limitada per la disciplina artística, s'aconsegueix només després de molts anys de formació i *sadhana*. Per aquest motiu, no és lícit comparar l'art improvisador de la música índia amb la improvisació del jazz.

L'acceleració pas a pas del ritme del *gat* culmina en la secció *jhala*, tornant-se més jugador i excitant. *Sawal jabab* és un diàleg ràpid i enlluernador entre el *sítar* i el *tabla*, una interacció apassionada que captiva inclús l'oient menys experimentat.

En acabar el recital, el músic pot interpretar un *thumri* o *dhun*. Aquest estil semi-clàssic és molt més lliure i totalment romàntic, sensual i eròtic.

La música de l'India té avui en dia una presència consolidada en la cultura occidental. Són molts els compositors i intèrprets que han rebut la influència de la nostra música. L'actitud oberta i l'interès per aprendre que demostra el públic occidental constitueixen una font contínua d'inspiració i plaer.

Ravi Shankar

RAVI SHANKAR

És conegut a tot el món per les seves facetes d'intèrpret, compositor, pedagog i autor, i per la seva feina pionera de promoció de la música índia a Occident. Ja fa més de tres dècades que gaudim de la seva influència cultural com l'ambaixador musical més conegut i apreciat de l'Índia.

Shankar, el fill més jove d'una família bengalina, neix l'any 1920 a Varansi (Benares), la més sagrada de les ciutats índies. A l'edat de 10 anys, acompanyà el seu germà més gran, Uday Shankar, a París. Uday treballava amb la seva companyia de dansa i música, mentre el jove Ravi assistia a l'escola. Estigué diversos anys a Occident on va absorvir la influència de la seva música, però tornà al seu país l'any 1938 per començar la seva carrera. Compaginava l'activitat concertística amb la feina per a l'emissora *All India Radio* i fundà la *National Chamber Orchestra*. A mesura que la fama de la seva virtuositat es propagava primer per l' Índia, i després per Europa, Àsia i els Estats Units, Shankar emprenia una de les carreres més extraordinàries de la història de la música contemporània.

Ravi Shankar és un compositor prolífic: a més a més de compondre nombroses *ragas* i *talas*, ha escrit obres per ser interpretades per coneguts músics tant orientals com occidentals, com ara Yehudi Menuhin, Jean Pierre Rampal i intèrprets japonesos. Les seves obres inclouen dos concerts per a cítara i orquestra, el primer dels quals fou un encàrrec de

l'orquestra Simfònica de Londres, que l'estrenà sota la batuta d'André Previn. L'any 1980 la *Simfònica de Nova York*, dirigida per Zubin Mehta, li encarregà *Raga-Mala* (una Garlanda de ragas), que fou el segon *Concert de cítara del compositor*.

Ravi Shankar també ha compost moltes obres per a ballets i pel.lícules, com ara la trilogia *Apu de Sanjii Ray*, que elevà la música de pel.lícula a un nou nivell de qualitat, i *Gandhi*, la pel.lícula clàssica de Richard Attenborough guardonada per l'*Academy* i nominada per als Òscars i el guardó Gramuny.

Ha estat guardonat en diverses ocasions: ha rebut el *Presidential Padma Vibhushan Award (1980)* i *l'Award of Deshikottam* donat per *Vishawa Bharati* i lliurat al desembre 1982 per la primera ministra de l'època, la difunta Indira Gandhi. Shankar és soci honorari de l'*American Academy of Arts and Letters* i ha estat distingit amb dotze doctorats universitaris. L'any 1986 s'integrà com a diputat a la *Rajya Sabha*, la Cambra Superior del Parlament Indi. És membre de la *Sangeet Nataik Academy* i president-fundador de *The Rescarch Institute for Music and the Performing Arts* (Institut d'Investigació per a la Música i les Arts Escèniques).

Cada any, Shankar continua amb les seves gires mundials, compaginant el seu temps entre l'Índia i Europa, amb visites freqüents als Estats Units i a l'Extrem Orient. Ha publicat dos llibres: *My Music, My life (en* anglès) *i Rag Anurag* (en bengalí)

Potser no podem retre un millor homenatge a aquest músic singular que el que li féu el seu col.laborador Yehudi Menuhin: Ravi Shankar em va portar un regal molt valuós: a través de la meva experiència amb ell he pogut afegir una nova dimensió a la meva música. Al meu parer, el seu geni i la seva humanitat només es poden comparar amb la figura de Mozart.

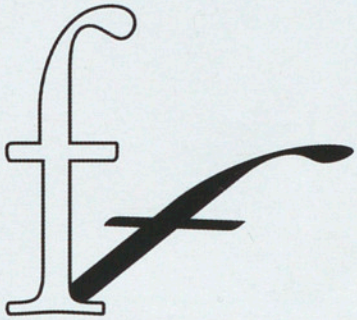

EUROPEAN FESTIVALS ASSOCIATION 1997

120B, rue Lausanne CH-1202 Geneva
Tel. 41.22.732 28 03 Fax 41.22.738 40 12

AIX -EN- PROVENCE
AMSTERDAM 31.V- 30.VI
ANKARA 30.III- 15.IV, 30.IV- 15.V
ATHENAS VI- IX
BAD KISSINGEN 14.VI- 13.VII
BARCELONA 25.VI- 31.VII
BAYREUTH 25.VII- 28.VIII
BERGEN 21.V- 1.VI
BERLIN 6- 30.IX
BRATISLAVA 26.IX- 10.X
BREGENZ 17.VII- 21.VIII
BRESCIA- BERGAMO 3.V- 7.VI
BRNO 23.III- 5.IV, 22.IX- 11.X
BUDAPEST 14- 31.III, IX- X
CHELTENHAM 5- 20.VII
CUENCA 23- 30.III
DRESDEN 17.V- 1.VI
DROTTNINGHOLM 1.VI- 31.VIII
DUBROVNIK 10.VII- 25.VIII
ECHTERNACH 15.V- 8.VII
EDINBURGH 10- 30.VIII
ESTORIL 1.VII- 16.VIII
FIRENZE 3.V- 30.VI
GRANADA 20.VI- 6.VII
GSTAAD 18.VII- 6.IX
HELSINKI 22.VIII- 7.IX
INNSBRUCK 16- 30.VIII
ISTANBUL 15- VI- 8.VII
JERUSALEM 29.V- 15.VI
LINZ 13.IX- 5.X
LJUBLJANA 22- 27.VI, 5.VII- 31.VIII
LONDON BBC PROMS 18.VII- 13.IX
LUDWIGSBURG 30.V- 21.IX
LUZERN 19- 23.III, 16.VIII- 10.IX
MONTE- CARLO 30.III- 5.V
MONTREUX- VEVEY 27.VIII- 15.IX
MÜNCHEN 30.VI- 31.VII
OHRILD 12.VII- 20.VIII
ORANGE 12.VII- 5.VIII
OSAKA 4- 30.IV
OSSIACH- VILLACH 4.VII- 30.VIII
PERALADA 11.VII- 20.VIII
PESARO 9- 24.VIII
PRAHA 12.V- 2.VI
RAVENNA 16.VI- 26.VII
SALZBURG 19.VII- 31.VIII
SAN SEBASTIAN 7.VIII- 2.IX
SANTANDER 2.VIII- 2.IX
SARAJEVO 7.II- 21.III
SAVONLINNA 5.VII- 4.VIII
SCHLESWIG- HOLSTEIN 6.VII- 24.VIII
SCHWETZINGEN 26.IV- 11.VI
SOFIA
STRESA 26.VIII- 20.IX
TORINO 1- 21.IX
TORROELLA DE MONTGRÍ 28.VII- 26.VIII
UTRECHT 29.VIII- 7.IX
VARNA 1- 11.VI, 15.VI- 10.VIII
VERONA 4.VII- 31.VIII
VLAANDEREN IV- X
WALLONIE 6.VI- 17.X
WIEN 9.V- 22.VI
WROCLAW 15- 28.VI, 5- 8.IX

Organitza

JM TdM
Joventuts Musicals de Torroella de Montgrí

Patrocinen

SOCIETAT GENERAL D'AUTORS I EDITORS

AJUNTAMENT DE TORROELLA DE MONTGRÍ

Diputació de Girona

CONSELL COMARCAL

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Departament d'Indústria Comerç i Turisme

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CULTURA
INAE

FUNDACIÓ CAIXA DE CATALUNYA

Col·laboren

Germans Radresa s.a.

CATALUNYA MÚSICA

fundació: Girona Universitat i futur
UdG

INSTITUT MONTGRÍ

The British Council

Centro para la Difusión de la Música Contemporánea

PARRÒQUIA DE SANT GENÍS

GOETHE INSTITUT BARCELONA
INSTITUT ALEMANY DE CULTURA

JORQUERA PIANOS
VICTOR JORQUERA

COSTA BRAVA GIRONA

ASSOCIACIÓ CATALANA DE COMPOSITORS

Bösendorfer